

Terminologia „angloromână” din domeniul informaticii. Stadii și șanse de adaptare lingvistică

Lucia-Cristina ALBU
Rodica ALBU

1. Notă preliminară

1.1. Cadrul general

Această lucrare este parte dintr-un proiect mai amplu, intitulat *English and English-based Terminology in the Context of Globalisation. Focus on Computer-related Language in English, Romanian, German, and French* și prezentat public într-o primă formă în februarie 2005, ca lucrare de licență. Motivul pentru care ne-am centrat pe terminologia informaticii din aceste limbi nu este doar de natură subiectivă. Așadar, de ce româna, franceza și germana? Engleza este, fără îndoială, principala sursă de împrumuturi în alte limbi în domeniul terminologiei științei și tehnologiei sistemelor de calcul (în engleză am numit-o Computer-related Terminology sau, pe scurt, CRT). Româna este „limba țintă” care ne interesează cel mai mult, fiind vorba (a) de limba maternă și (b) de terminologia unui domeniu care pătrunde din ce în ce mai mult în discursul cotidian, ieșind din cadrul specializării stricte. Franceza este o limbă europeană importantă, înrudită cu limba română, dar marcată de politici lingvistice mai restrictive. Cât despre germană, deși este istoricește înrudită cu limba engleză, aceasta este, prin tradiție, mai puțin „ospitalieră” decât româna sau engleza în privința împrumuturilor.

Într-un anume sens, limba engleză, având o putere de absorbție lexicală remarcabilă, se plasează între cele două familii – cea germanică și cea romanică – deoarece se estimează că cel puțin jumătate din vocabularul general al acestei limbi este de origine latină, fie preluat direct, fie, mai ales, prin filieră franceză. În plus, numeroși termeni de origine latină (și greacă), mai ales dintre cei adoptați mai recent, nu aparțin fondului principal de cuvinte. Stilistic, aceștia aparțin limbii documentelor oficiale ori zonei „elevate” a vocabularului, iar judecând după conceptele și obiectele pe care le desemnează, aparțin terminologiilor unor domenii specializate.

Cercetarea noastră se raportează la lexicologia dinamică și la studiile lingvistice comparativ-contrastive, dar, în același timp, este și în legătură cu (meta)terminologia, deoarece se concentrează asupra unui domeniu semantic restrâns, acela al informaticii și al tehnologiei aferente, iar, în cadrul acestuia, se limitează la limbajul legat de sistemele de calcul. Pentru a înțelege nevoia de a introduce termeni noi și modurile în care acești termeni se relaționează conceptual, este necesară schițarea unei imagini, fie și simpliste, privind arhitectura domeniului. Cu alte cuvinte, am încercat să schițăm un tabloul al „lucrurilor” din lumea calculatoarelor pentru a putea apoi discuta „etichetele” care s-au inventat – și continuă să se inventeze – pentru desemnarea acestor „lucruri”.

Un sistem de calcul constă din două părți: partea mecanică și electronică – *hardware* – și setul de informații sub forma unor instrucțiuni de programare și date, numit, generic, *software*. Cu alte cuvinte, elementele palpabile ale calculatorului constituie *hardware* (sau, în limba vorbită informală, *hard-ul*), în timp ce instrucțiunile și programele aflate în diferitele „părți” ale calculatorului se numesc *software* (*soft-ul*). Cum este mai greu de realizat o imagine de ansamblu a părții *soft*, să zăbovim puțin asupra primului nivel al arhitecturii fizice. Cele trei secțiuni ale părții „hard” – (1) *procesor* (En. *central processing unit, CPU*), (2) *memoria centrală* (En. *main memory*) și (3) *(echipamente) periferice* (En. *peripherals*) – alcătuiesc structura fizică de bază a sistemului și sunt conectate la componenta numită *placa de bază* (En. *motherboard, mainboard, mobo, MB*). Observăm chiar de la acest prim nivel de etichetare terminologică a hard-ului atât abundența sinonimelor în chiar limba-sursă, cât și diversele procedee de echivalare în limba-țintă.

Dinamica domeniului și a terminologiei corespunzătoare este de-a dreptul amețitoare. Pentru a da o dimensiune rezonabilă cercetării, am ignorat nenumăratele inovații lexicale și grafice din cadrul *CMC* (*computer-mediated communication*, „comunicarea mediată de calculator”) și ne-am concentrat pe o selecție de termeni englezești din subdomeniile „hard” și „soft” și, mai departe, pe modul în care celelalte trei limbi europene – franceza, germana și româna – și-au rezolvat nevoia de termeni pentru respectivele subdomenii. Pentru comunicarea de față am selectat numai rezultatele obținute pentru limba română pornind de la același set de termeni englezești anchetat în toate cele trei limbi.

1.2. Premise și probleme

Există două premise care trebuie articulate limpede dintru început: (1) deoarece știința și tehnologia legate de tehnica de calcul sunt produse ale lumii vorbitoare de engleză, terminologia din această limbă se bazează pe *procedee interne*; (2) terminologia altor limbi se bazează în principal pe împrumuturi lexicale și, într-o oarecare măsură, pe calcuri.

Pornind de la acestea afirmații, ne întrebăm:

- (1) În ce măsură sunt adevărate?
- (2) Care sunt procedeele interne productive în cazul limbii engleze actuale în general și al ceea ce, oarecum șăgalnic, s-a numit „computerese” în particular?
- (3) Care este gradul de adaptare fonemică, grafică și gramaticală a termenilor împrumutați în aceste trei limbi?
- (4) În ce măsură se poate vorbi de o „con competiție” între împrumut lexical și împrumut semantic în cele trei limbi?

În cele ce urmează ne vom referi cu deosebire la chestiunile (3) și (4) în legătură cu limba română.

2. Cadru, obiective și metodă

Această prezentare se plasează într-un cadru mai larg de cercetare, ce poate fi descris drept identificarea și studiul mijloacelor productive în formarea unor noi unități lexicale în lumea de azi, în general, și, în particular, formarea terminologiei într-un anume domeniu, în cazul ales de noi, în sfera sistemelor de calcul. Demersul preferat este cel al abordării comparativ-contrastive a limbajului legat de calculator în engleză vizavi de terminologia echivalentă din alte limbi europene, în cazul de față în limba

română. Așa cum anunțam, vom face distincția dintre *CRT* (computer-related terminology) și limbajul *CMC* (computer-mediated communication), cu mențiunea că setul care ne interesează este cel dintâi. Al doilea include și diferitele fațete ale comunicării *prin intermediul* calculatorului¹.

Datele empirice le-am obținut prin:

(1) compilarea și sinteza informațiilor din diferite surse bibliografice în stilul filologic tradițional;

(2) cercetare sociolingvistică centrată pe investigarea felului în care este folosit un număr limitat de unități terminologice, ceea ce a implicat:

- colectare de date prin observare ca participant;
- colectare de date prin conceperea și distribuirea unui chestionar în germană, română și franceză, distribuit în parte prin intermediul internetului;
- stocarea și procesarea statistică a datelor (folosind aplicația SPSS);
- interpretarea rezultatelor.

4. Descrierea chestionarului

Chestionarul conține 12 întrebări însoțite de un „cap” de chestionar. Acesta din urmă solicită date cu privire la vârsta respondentului, sexul, ocupația și numărul de ani de când folosește calculatorul. I se cere să aproximeze numărul de ore petrecut la calculator pe săptămână sau pe zi și pe săptămână și dacă această activitate este una de specialist sau se limitează la navigare pe internet, precum și în ce măsură cunoaște limba engleză.

Întrebările 1-9 urmăresc să evidențieze formele preferate în cazul unor termeni-problemă, atât verbali, cât și nominali, cu referire la ortografie (majuscule sau minuscule, cratimă sau nu, pronunție adaptată sau adoptată – și în ce măsură), adaptare morfologică (numărabil-nenumărabil, gen – reflectat în alegerea articolelor – terminații de plural, terminațiile de infinitiv), precum și la uz (variantă acceptată sau nu, xenism, termen specializat versus termen ce a „alunecat” în limba comună, sinonime sui-generis generate de lipsa standardizării etc.

Întrebarea nr. 10 vizează genul, numărul și acceptabilitatea a 15 termeni împrumutați din engleză folosiți ca substantive.

Întrebările nr. 11 și 12 sunt întrebări deschise. Dintre acestea una este o întrebare-capcană pentru a putea separa fanii „chat-urilor” on-line de utilizatorii „serioși”, eventual chiar specialiști în domeniu. Ambele invită la comentarii personale.

5. Descrierea datelor

Discutarea datelor rezultate din completarea chestionarelor de către respondenții români va fi ocazional completată de observațiile făcute prin participare la ore de profil de la facultățile de calculatoare și de informatică.

Ca orice limbă ai cărei vorbitori utilizează tehnica de calcul, româna datorează mult limbii engleze. Totuși, așa cum remarcă Al. Graur încă din anii ‘50, iar alți lingviști au afirmat și ei cu diverse ocazii, unele unități lexicale din limba română au etimologie multiplă, adică au fost împrumutați din două sau mai multe surse cam în același timp (v.

¹ Limbajul CMC este cel al conversației on-line, numit de David Crystal (v. Crystal 2001: 17) *Netspeak*. Pentru a denumi acest tip de limbaj s-au mai utilizat numeroase alte expresii ca: *Netlish*, *Weblish*, *Internet language*, *cyberspeak*, *electronic discourse*, *electronic language*, *interactive written discourse*.

Hristea, 1968, 1974, 1984; Coteanu și Sala, 1987)². Acest fenomen este mai frecvent în stadiile timpurii ale formării terminologiei legate de calculator (*CRT*) și este mai evident în formarea a ceea ce terminologia numește *termeni complecși*, iar lexicologia și lexicografia *expresii*. În această privință Hristea (1984b) menționează *calculator electronic* (< En.: *electronic calculator*, Fr. *calculateur électronique*), *creier electronic* (< En. *electronic brain*, Fr. *cerveau électronique*, care se bazează pe calc din engleză); *traducere automată* (En. *automatic translation*; Fr. *traduction automatique*). Să adăugăm că însuși termenul *informatică* este un împrumut bazat pe o creație franceză reușită, *informatique*, iar pentru conceptul central al *CRT*, *computer*, există o veche deja competiție între termenul *calculator*, care „sună românește“ și *computer*, care nu numai că „sună englezește“, dar nu are încă o pronunție românească stabilă. Competiția, după cum se poate ușor constata, este în plină desfășurare. În prezent, în ciuda dificultăților pe care le are limba română în privința integrării termenilor de origine engleză, avalanșa împrumuturilor nu mai poate fi oprită deoarece s-a permanentizat contactul direct cu sursele scrise și vorbite al celor interesați. Pe lângă problemele legate de grafie și de adaptarea pronunției, limba română mai întâmpină dificultăți și în ce privește integrarea împrumuturilor englezești în complexul sistem flexionar al limbii noastre cu mărci pentru număr (și gen, care merge mână în mână cu numărul) și caz la substantive, adjective și articole și pentru persoană, număr, timp și mod la verbe. Față de franceză și germană apar complicații în plus legate de poziția articolului hotărât și de existența neutrlui, care urmează regulile genului masculin la singular și al celui feminin la plural.

Respondenții noștri din zona urbană, treizeci la număr, formează o populație relativ eterogenă, oricum mai eterogenă decât populația germană investigată. Jumătate dintre ei sunt studenți, dintre care trei (R. 8, 9 și 10) sunt studenți la informatică, doi lucrează în IT (R. 1 și 2), doi predau la nivel universitar, unul este cercetător (cercetare în domeniul construcțiilor asistată de calculator), unul este economist, iar doi nu își precizează profesia. Cu toții folosesc calculatorul de cel puțin trei ani, jumătate dintre ei (adică opt) cel puțin șase ore pe zi, iar cinci dintre ei petrec mai mult de 20 de ore pe internet. Cunoașterea limbii engleze variază de la nivelul de începător (4), prin intermediar (2) și intermediar-avansat (2) până la avansat (3).

Răspunsurile la întrebările 1-9 au dus la următoarele observații:

1. Apar încercări de **adaptare grafică**, dar mai puține decât în franceză³ și chiar în germană⁴. Le-am întâlnit ocazional în cazul termenilor *mouse* și *click*. Totuși, sunt preferate formele englezești *mouse* (9) și *click* (12) celor adaptate ca *maus* (5) și *clic* (4). Unii dintre respondenți își motivează alegerea: „Este denumirea corectă în engleză“ (R1); „Pentru că știu engleză“ (R11), „Așa este corect în engleză“ (R5); și chiar „Pentru că face un click mai sonor!“ (R7). Desigur, alegerea le este influențată de gradul de cunoaștere a limbii engleze. O explicație de bun-simț însoțește forma *clic*: „E mai simplu“ (R2) Majoritatea preferă să izoleze articolul și terminația de plural de substantiv prin cratimă: *mouse-ul* (11), *mouse-uri* (10), *site-ul* (9), dar există și încercări de adaptare: *mausul*, *mouseuri*, *mausuri* și chiar *mouși*.

² Așa se explică faptul că dicționarele prezintă cuvinte precum *manager*, *modul*, *campus*, *a optimiza* sau *stres* ca provenind din diverse limbi – franceză, italiană, germană sau engleză.

³ Cf. Fr. *cliquer*, *mel*, *navigateur*, *portail*, *serveur*.

⁴ Cf. German *Maus*, *Mehl*, *Seite*.

2. Uneori sunt puse în evidență și aspecte legate de **pronunție**. Tendința generală este aceea de a aproxima pronunția engleză: [maus], [klik], [meil]. Pe baza observării prin participare, putem menționa și pronunția altor termeni din chestionar: [brauzer], [t♣at], [skdaunloud], dar [a daunloaskda]. Unul dintre cei mai puțin adaptați termeni este *icon*, pronunțat [iskon], [skaikon], [skaikn] și chiar românizat ca [ikonsnitz]. Deși menționat doar de un singur respondent, *sit* ar putea avea șanse de integrare în această formă, atât în privința pronunției ([sit]) și grafiei, cât și a comportamentului morfologic (*situl*, *situri* etc.).

Într-o lucrare anterioară (Albu et al 2002) am insistat asupra frecvenței abrevierilor, care, în variantele lor românești, au fost etichetate drept „pronunțabile” și „nepronunțabile”. Iată câteva dintre acestea (v. Albu et al 2002: 78):

- „pronunțabile”: *AT/ATX*, pron. „a te” (sursa electrică), *UPS*, pron. „iu pi es” (=Uninterruptible Power Supply), *LCD*, pron. „likîdî”, „elcede”, pl. „likîdîuri” (=liquid-crystal display), *ASCII*, pron. „ascii” (=American Standard Code for Information Exchange), *AVI*, pron. „avi” (=Audio Visual Interface)
- „nepronunțabile”: *AFK* (=away from keyboard), *BTW* (=by the way)

În legătură cu prima categorie, să observăm că pronunția inițialismelor se face prin folosirea fie a numelor englezești ale literelor, fie a celor românești, fie oscilând între cele două chiar pentru unul și același cuvânt. Astfel, *IP* este pronunțat „aiپی” sau „ipe”. În cadrul pronunție „românești”, se ezită uneori între o manieră formală (de exemplu, *LCD* este pronunțat „elcede”) și una familiară („licîdî”). Și acronimele sunt uneori „românizate”, ca în cazul termenului *ASCII*, pronunțat „ascii”, în timp ce pronunția engleză este [aski:] sau [aski:]. Toți aceștia sunt termeni de mare frecvență în CRT.

Spre deosebire de prima categorie, abrevierile „nepronunțabile” țin, în majoritatea lor, de „limbajul chat” al discuțiilor prin internet și se încadrează mai curând în CMC decât în ceea ce am numit CRT și, prin urmare, ies din sfera de interes a cercetării de față. Acest fenomen, numit „Netspeak” (Crystal 2001, 2004), nu este neapărat legat de terminologia informaticii/calculatoarelor. Ne putem, oricum, imagina, trăirea pe care o au utilizatorii de *IRC* (Internet Relay Chat) când participă pentru prima dată la ritualul de inițiere în misterele conversației virtuale. Acest tip de *technobabble* (ca să folosim termenul lansat de Barry) merită o abordare sociolingvistică și funcțional-stilistică, dar este de interes periferic pentru terminolog.

3. În ce privește **adaptarea la sistemul flexionar** al limbii române, se poate observa, atât impresionist cât și pe baza datelor obiective, ponderea genului neutru, în care se încadrează quasi-totalitatea împrumuturilor. Rămâne de văzut cum se reflectă în răspunsurile primite competiția dintre pluralul în *-e* și pluralul în *-uri* (întrebarea nr.10):

Termenul	Folosii termenul?		Plural				Note
	Da	Nu	-e	-uri	Alte raspunsuri	[U]	
1. <i>applet</i>	6	10		5			NA: 12
2. <i>banner</i>	9	7	6	1			NA: 9
3. <i>browser</i>	11	5	7	1			NA: 8
4. <i>chat</i>	11	5		4		2	(NA: 10)
5. <i>icon</i>	7	9		2	1 -i (m. pl.) 3 -e (f. pl):. 2 <i>icoane</i> , 1 <i>iconițe</i>		2 pron. /aikən/ NA: 8
6. <i>ISP</i>	5	11		2			NA: 14
7. <i>modem</i>	13	3		10			NA: 6
8. <i>operating system</i>	3	13	1	1			1 <i>sistem de operare</i> NA: 13
9. <i>portal</i>	7	9	2	5			NA: 9
10. <i>server</i>	14	2	10				NA: 6
11. <i>tag</i>	4	12		4			NA: 12
12. <i>terminal</i>	7	7	5	1			NA: 6
13. <i>site</i>	11	5		9			1 <i>sit</i> NA: 6
14. <i>spam</i>	7	9	1	1		4	(NA: 10)
15. <i>URL</i>	2	14		2			NA: 14
TOTAL	117	121	32	46			

(NA = „no answer“, „fără răspuns“)

Toți termenii din această listă sunt tratați drept substantive neutre. Cele două terminații, *-e* și *-uri*, sunt aproape egal distribuite în raport cu numărul de ocurențe, 117, respectiv 121. Totuși, un număr mai mare de termeni prezintă numai varianta *-uri*, iar un termen (*portal*) primește mai multe voturi pentru *-uri* decât pentru *-e*. Aceasta din urmă este terminația preferată numai în cazul a patru termeni.

Respondenții ezită să adauge terminații de plural, mai cu seamă pentru *icon*, *ISP*, *operating system*, *spam* și *URL*, dar motivele diferă. Cu oarece efort, unii adaugă *-uri* la inițialismele *ISP* și *URL*, dar evită complet pluralul pentru *operating system*, iar *spam* și *chat* sunt tratați ca nemanifestând opoziția singular-plural. *Icon*, termenul cel mai puțin adaptat în privința pronunției, dă naștere și la multe ezitări în privința formei de plural. Unul dintre respondenți comunică oral că în mod obișnuit spune *icons*, dar că aude destul de des și *iconițe*; două persoane (studenți la informatică) preferă *icoană*, pl. *icoane*, iar o persoană spune *iconi*, folosind terminația masculină.

4. **Integrarea formelor verbale** este și mai complicată. Spre deosebire de germană sau franceză, care transformă în verb cam totul prin adăugarea terminației *-en*

și, respectiv, *-er* (*clicken*, respectiv *cliquer*), româna pare să aibă o preferință aparte pentru expresiile verbale cu *a da* și *a face* (*a da clic*, *a face clic*, *a face download*) sau pentru alte combinații (*a fi/sta pe chat*). Încercările de a folosi forme simple sunt simțite puternic drept barbarisme și utilizarea acestora se limitează la discursul oral informal, în care întâlnim: *a clica*, *a clicăi*, *a clicui*, *a chatui*.

5. **Expresiile nominale complexe** al căror element regent ocupă în limba engleză poziția extremă din dreapta sunt redată în română, ca și în franceză, prin substantiv + prepoziție + substantiv, ca în exemplul de mai sus (*operating system* > *system de operare*) și ca în multe altele: *system administrator* > *administrator de rețea* (dar și *sysadmin*), *internet browsing* > *navigare / căutare / browsing pe internet* [...].

În lucrarea Albu et al 2002, la care C. Albu a contribuit cu partea intitulată *De la limbajul informaticii la technobabble*, realizată exclusiv pe observație, remarcam că termeni ca *browser – browser (browsere, browserului)*, *device – device (device-uri)*, *director – director (directoare)*, dar și *folder, -e* (v. și *client, editor, terminal*) sau, între verbe, *boot – a încărcă, a boota*, *share – a partaja, a „șeru“ (!!!)*, *click – a face click/clic, a da clic, a clica: search – a da search* au deja echivalente românești clare, chiar dacă neadaptate complet la sistemul limbii române. În cazul expresiilor nominale, pluralizarea este problematică, iar prezența sau absența cratimei reprezintă o marcă a gradului de adaptare sau neadaptare. Un exemplu complex este *mouse-ul, mouse-uri* vs. *mausul, mausuri*, precum și hibridul *mouseuri*) Observăm, în cazul verbelor, existența unor soluții duble, funcțional diferite: De exemplu, echivalenții românești pentru *to boot* și *to share* sunt *a încărcă* și, respectiv, *a partaja*. În discursul oral, însă, se aude și *a boota*, pron. [buș<ta], și, uneori, *a [●eruș<i]*, care, în mod normal, **nu se scrie**.

Lexeme ca *application – aplicație, machine – mașină (calculator), protocol – protocol* formează un termen nou, specializat, pornind de la rădăcina unui cuvânt mai vechi în limbă, aceeași și în română și în engleză. În alte cazuri, termenul românesc, bazat pe calc, poate fi foarte aproape de termenul corespunzător englezesc: *keyboard – tastatură, network – rețea, machine code – cod mașină* sau poate fi rezultatul unui efort de a crea o unitate terminologică echivalentă, de obicei complexă: *motherboard – placă de bază, drive – unitate de disc* (Albu et al 2002: 77). Crearea de expresii verbale cu ajutorul verbelor *a da* și *a face* plus un termen englezesc este o strategie comună în limba română pentru evitarea flexiunii. În testele scrise specifice domeniului întâlnim expresii ca *a descărca* ori *a transfera din rețea (download)*, însă în jargonul oral al utilizatorilor auzim *a face download* și chiar *a downloada* ca verb de conjugarea I conjugat cu ajutorul sufixului *-ez: eu downloadez* etc.

Mulți termeni simpli sau complecși englezești sunt interpretați corect de către specialiști, dar aceasta nu simplifică munca traducătorului. În absența unui set unificat de reguli privind termenii echivalenți oficial acceptați, chiar și textele aparent inocente pot inhiba, de exemplu, „you can launch the desired program or document by *double clicking the icon*, or you can drag it to another location.“ Pentru sintagma subliniată, traducătorul va trebui să selecteze dintre următoarele opțiuni: *făcând click dublu/dublu click (clic?) pe icon (icoană? iconiță??)*.

6. Pe baza unui eșantion atât de limitat nu se poate face o evaluare a răspunsurilor în **perspectivă socială**. Introducere variabilelor vârstă și sex în procesarea statistică nu au produs rezultate relevante. Putem observa că termenii care au tangență cu practica navigării pe internet se află la mare preț printre respondenți, indiferent de

vârsta, sexul sau profesia acestora, de exemplu, *browser*, *chat*, *modem*, *server* și *site*. Pentru ultimul termen se indică și expresii sinonimice ca *pagina internet*, *pagina web* și *adresa*. Răspunsurile de genul „Nu folosesc acest termen“ depășesc doar cu puțin pe cele de tipul „Folosesc acest termen“ (121 față de 117), ceea ce nu sugerează întotdeauna necunoașterea termenului. De altfel, în viața de fiecare zi ne folosim adesea de lucruri fără să le numim. Totuși răspunsul devine semnificativ, dacă este coroborat cu cele 140 de cazuri în care nu se menționează forma de plural. Comparând acest rezultat cu cele doar 35 de răspunsuri „keine Ahnung“ din chestionarele germane completate de 17 respondenți (din numărul total de 255 de răspunsuri așteptate), putem face speculații cu privire la ritmurile mult mai lente de diseminare și integrare a acestor termeni în limba română comparativ cu limba germană. Același lucru se poate spune și despre română și franceză. Dintre cele 60 de răspunsuri așteptate au lipsit 17. Toți termenii menționați în chestionar sunt acceptați de jumătate din respondenți⁵, iar un termen, *serveur*, a suferit o adaptare grafemică.

Termenii cel mai puțin acceptați în România sunt *URL* și *operating system*. Nici unul dintre cei doi termeni nu e folosit prea des, iar la caz de nevoie cel de-al doilea termen își găsește echivalentul românesc prin calc (împrumut semantic): *sistem de operare*. Doi dintre cei trei studenți la informatică își declară preferința pentru echivalentul românesc.

Îngăduiți-ne să cităm, spre final, un paragraf dintr-o lucrare aparent inocentă, privind modul cum funcționează sistemul *computer + modem + conectare la linie telefonică*. Este un bun exemplu de angloromână:

„Am vazut si eu acest lucru [...] pe acelasi sistem cu Windows 98SE sau Windows Me + modem Connexant 56K Soft decuplari sistematice (like for TheCrusher) iar pe Windows XP Home/Professionnal merge de rupe cu acelasi sistem + modem + linie telefonica [...] cred ca este ceva de la driverele originale pentru Win 9X/Me inasa daca vrei sa mentii pe sistem aceste SO-uri [...] the best solution is to change the connexant [sic!] with another modem [...] Recomandabil pentru linii proaste este Genius GM56 (chipset Lucent) si mai noul Ambient (Intel)”.

6. Observații finale

În studiul *Multilingualism in Terminology Management* [in Wright & Budin (eds.) 1997: 245-260], Gerard Budin și Ellen Wright au articulat clar faptul că limbile evoluează și supraviețuiesc într-o permanentă stare de tensiune între cel puțin trei forțe aflate în conflict: (1) nevoia de improvizație lingvistică, de unde constanța schimbărilor; (2) presiunea internă și socială în direcția păstrării identității etnice; și (3) necesitatea standardizării sensurilor în scopul facilitării comprehensibilității: Noile realități ale „lumii computerizate“ a comunicațiilor electronice și a managementului cunoașterii fac un deserviciu „limbilor mai mici“. Credem, totuși, că limba română este destul de puternică pentru a putea adapta anglicismele așa cum a reușit în cazul cuvintelor de origine slavă sau al celor franceze și așa cum engleza însuși a asimilat numeroase cuvinte din limbile țărilor colonizate și nu numai din acestea. Cele neadaptabile rămân oricum în bagajul terminologic internațional și în circulație în mediile specifice, inclusiv din România.

⁵ Precizăm că pentru franceză nu am primit decât patru chestionare completate, dar venind dinspre oameni cu vârste și profesii diferite, ceea ce nu a fost cazul la eșantionul german.

Cele patru limbi avute în vedere în studiul de ansamblu – engleza, germana, franceza și româna – au ca trăsătură comună amploarea lexicului de origine latină. Acest fapt, vizibil în limbajul academic, oficial-administrativ și tehnico-științific, facilitează transferul semantic și terminologic. Pe de altă parte, datorită quasi-bilingvismului populației educate urbane și nevoii de acuratețe în comunicarea internațională, forma originală, „englezească”, este din ce în ce mai mult acceptată, iar împrumuturile neadaptate (neonimele) nu mai sunt simțite ca „izbitor de străine”, așa cum se întâmpla altădată. Acestea nu sunt doar la modă, internațional acceptate, ci și tehnic necesare.

Cât despre limba engleză însăși, aceasta nu este controlată de nici o formă de planificare lingvistică, cu excepția – desigur – a eforturilor de standardizare terminologică în inginerie, în reglementările juridice privind, de pildă, sănătatea și siguranța sau în alte domenii semantice restrânse și bine definite. În țările de limbă engleză nu există nimic asemănător cu l'Académie française sau Office Québécois de la langue française. Poate acesta este și unul din motivele pentru care limbajul legat de sistemele de calcul (*CRT*) sună destul de straniu și pentru urechile englezilor.

Creativitatea limbii engleze în domeniul *CRT* va înceta numai când nu se vor mai înregistra progrese în domeniul științei și al tehnologiei sistemelor de calcul. Până atunci, însă, să semnalăm un nou fenomen interesant, apărut în anii din urmă, fenomen care, teoretic, ar putea avea consecințe lingvistice. Dezvoltarea industriei de calculatoare în țări asiatice precum Taiwan și Malaezia a produs o mutație dinspre vest spre est a compartimentelor de creație și de pionierat care determină mutații în acest tip de industrie. Ar putea acest lucru să aducă și o influență lingvistică din partea acelei lumi, iar engleza să cedeze ocazional locul în favoarea unei alte limbi ca sursă pentru terminologia specifică? Sau limbajul legat de sistemele de calcul este mult prea dependent de engleză pentru ca acest fenomen să fie posibil? Răspunsul la această ultimă întrebare este, cel puțin deocamdată, unul afirmativ.

Bibliografie

Volume și articole

Albu, Rodica, Simona Spinaru, Lucia-Cristina Albu, *Limba română, limba engleză și integrarea europeană. Perspectivă terminologică*, în *Identitatea limbii și literaturii române în perspectiva globalizării*, Iași, Trinitas, 2002, p. 69-80.

Algeo, John (ed.), *Fifty years "Among the New Words." A Dictionary of Neologisms 1941-1991*, Cambridge, Cambridge University Press, 1991.

Avram, Mioara, *Anglicisme în limba română actuală*, București, Editura Academiei, 1997.

Barry, John, *Technobabble*, Cambridge, Massachusetts & London, England, The MIT Press, 1993.

Cabré, M[aria] Teresa, *Terminology. Theory, Methods and Applications*. Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.

Ceașu, George, *Terminologia calculatoarelor și dinamica achiziției lexicale în publicațiile românești de informatică din perioada 1999-2000*, în *Limba și literatura română în spațiul etnocultural românesc și în diaspora*, Iași, Trinitas, 2003, p.158-162.

Ciobanu, Georgeta, *Adaptation of the English Element in Romanian*, Timișoara, Editura Mirton, 1997.

- Ciobanu, Georgeta, *Romanian words of English Origin*, Timișoara, Editura Mirton, 2nd revised edition 2004 (1st edition 1996).
- Crystal, David, *Language on the Internet*, Cambridge, Cambridge University Press, 2001.
- Crystal, David, *A Glossary of Netspeak and Textspeak*, Edinburgh, Edinburgh University Press.
- Dubuc, Robert, *Terminology: a practical approach*. Quebec, Linguatex, 1997.
- Esteras, Santiago Remacha, *Infotech*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993.
- Görlach, Manfred (ed.), *English in Europe*, Oxford University Press, 2002.
- Hristea, Theodor, *Probleme de etimologie*, București, Editura Științifică, 1968.
- Hristea, Theodor, *Pseudoanglicisme de proveniență franceză în limba română*, în „Limba română”, nr. 23, 1974, p. 60-71.
- Hristea, Theodor *Influența engleză*, în *Sinteze de limba română*, coordonator Theodor Hristea, Ediția a III-a revăzută și din nou îmbogățită, 1984a.
- Hristea, Theodor, *Termeni englezești în frazeologia românească*, în „Romania literară”, nr. 39 (27 September), 1984b, p. 8.
- Lipka, Leonhard, *English (and German) Word-Formation, Anglistentag 1999 Mainz. Proceedings*, edited by Bernhard Reitz & Sigrid Rieuwerfs. Trier, Wissenschaftlicher Verlag Trier, 2000, S. 5-20.
- Liutakova, Rumiana, *Trăsături specifice ale împrumuturilor englezești în limba română și bulgară*, în „Studii și cercetări lingvistice”, nr.2, tomul XLIV, 1993, p. 151-162.
- Quirk, Randolph et al, *A Grammar of Contemporary English*, Longman, 1972.
- Raad, B. L., *Modern Trends in Scientific Terminology: Morphology and Metaphor*, *American Speech* 64, 2, 1989, p. 128-136.
- Sager, J. C., D. Dungworth and P.R McDonald, *English Special Languages: Principles and Practice in Science and Technology*, Germany, Oscar Brandstetter Verlag KG, 1980.
- Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Vocabularul limbii române. Dinamică, influențe, creativitate*, București, Editura All, 2001.
- Stein, Gabriele, *Word-formation Typology, Anglistentag 1999 Mainz. Proceedings*, edited by Bernhard Reitz & Sigrid Rieuwerfs. Trier, Wissenschaftlicher Verlag Trier, 2000, p. 91-102.
- Wright, Sue Ellen & Gerhard Budin, *Handbook of Terminology Management*, Volume 1: Basic Aspects of *Terminology Management*. Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1997.
- Wright, Sue Ellen & Gerhard Budin, *Handbook of Terminology Management*, Volume 2: *Application-Oriented Terminology Management*. Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2001.

Dicționare

- Ban, Marcel-Tudor ș.a., *Dicționar explicativ de calculatoare (englez-român și român-englez)*, București, Editura Tehnică 1994.
- Ciobanu, Elena ș.a., *Dicționar român de neologisme*, București, Editura Floarea darurilor, Editura Rotech pro, 2000.
- Encyclopaedia Britannica*, Fourteenth Edition, Chicago, 1972.
- Encyclopaedia Britannica*, Fifteenth Edition, Chicago, 1974.
- Dicționar de calculatoare*, translated from English by N. Popa, București, Teora, 1999.
- Marcu, Florin, *Marele dicționar de neologisme*, București, Editura Saeculum, I. O., 2000.
- Marcu, Florin, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1978.
- The Macmillan Family Encyclopedia, I-J*, London and Basingstoke, Macmillan, 1991.
- Margolin, P., *Dicționar de calculatoare personale*, București, Editura Teora, 1997.

Năftănăilă, Ion, Năftănăilă, Ionel, *Dicționar de Internet și Telecomunicații englez-francez-român*, București, Editura Tehnică, 2000.

The Oxford English Dictionary, Oxford, Oxford University Press, 1961 (a re-print of the 1933 edition).

The Oxford English Dictionary, Second Edition, Oxford, Oxford University Press, 1989.

Pfaffengerber, Brian and Judy Petersen, *Dicționar explicativ de calculatoare*, București, Editura Teora, 1996.

Pfaffengerber, Brian and David Wall, *Dicționar calculatoare/Internet*, București, Editura Teora, 1997.

The Random House Dictionary of the English Language. College Edition, New York, Random House, 1969.

Surse Internet

<http://inventors.about.com/library/blcoindex.htm>

http://www.computerhistory.org/timeline/timeline.php?timeline_category=cmpt

http://www.computerhistory.org/timeline/timeline.php?timeline_category=sl

<http://www.crowl.org/Lawrence/history>

<http://www.cyberstreet.com/hcs/museum/chron.htm>

<http://csep1.phy.ornl.gov/ov/node8.html>

<http://csep1.phy.ornl.gov/ov/node10.html>

Computer-related “Anglo-Romanian” Terminology. Stages and Chances of Adaptation

This paper dissociates computer-related language (*CRT*) from computer-mediated communication (*CMC*) or “Netspeak” and focuses on the former, dealing with the identification and analysis of a set of terminology units in the extremely dynamic field of computer science and information technology in Romanian versus English, the “source language” for these units. The empirical data are mainly collected through participant observation and through administering a relevant questionnaire to *CRT* users. Remarks are made upon spelling, pronunciation, and behaviour of noun phrases and verb phrases in terms of inflection and syntactic structures, as well as usage. Occasional parallels are drawn between Romanian and German and French.